

Encyclopedia

H
A
C
G

BÁCH KHOA TRI, THỰC PHỔ THÔNG

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG

NHỮNG THÔNG TIN
VÔ CÙNG BỔ ÍCH
VÀ CẦN THIẾT

CUỐN SÁCH
RẤT XỨNG ĐÁNG
TRÊN TỦ SÁCH NHÀ BẠN

BÁCH KHOA
TRI THỨC
PHỔ THÔNG

TÁI BẢN LẦN THỨ MƯỜI MỘT
(Có sửa chữa, chỉnh lý và bổ sung)

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG

BAN BIÊN TẬP BÁCH KHOA TRI THỨC PHỔ THÔNG GIỮ BẢN QUYỀN

Mọi việc in ấn, sao chụp... phải được sự đồng ý của Ban Biên tập

Enkyklopaideia

Encyclopedia

Bách khoa thư – hệ thống tri thức hoàn chỉnh
hướng đến sự giáo dục phổ thông

(Hy Lạp cổ ngữ ý nghĩa)

BAN BIÊN TẬP

BÁCH KHOA TRI THỨC PHỔ THÔNG

LÊ HUY HÒA (Trưởng ban – Chủ biên)

NGUYỄN TRUNG KIẾN (Thư ký biên tập)

NGUYỄN QUỐC TÍN

ĐÀO DỤC – PHẠM VĂN THIỂU – NGUYỄN VĂN BÌNH

NGUYỄN VĂN DÂN – NGUYỄN TRUNG – PHẠM HOÀNG QUÂN

NHỮNG NGƯỜI THAM GIA

BIÊN SOẠN, BIÊN DỊCH, SỬU TÂM:

Dương Quốc Anh, Phạm Việt Anh, Nguyễn Anh, Văn An, *Nhà văn* Lại Nguyên Ân, *Bác sĩ* Lê Ngọc Báu, *Kỹ sư* Trần Xuân Bình, *Tiến sĩ* Trần Lâm Biên, *Tiến sĩ* Nguyễn Chí Bền, *Phượng Chử*, *Tiến sĩ-Nhà văn* Nguyễn Văn Dân, Phạm Vũ Dũng, *Dịch giả* Xuân Du, PGS. TS. Hữu Đạt, *Tiến sĩ* Vũ Hoàng Đại, *Phó Giáo sư-Tiến sĩ* Trần Mạnh Đạt, Nguyễn Văn Đóa, *Đại tá* Nguyễn Hữu Đức, Trần Hồng Đức, Trịnh Văn Định, *Nhà báo* Lê Giảng, Chu Xuân Giao, *Giáo sư-Tiến sĩ* Chu Hảo, Đặng Thị Hạnh, *Nhà báo* Lê Xuân Hội, Nguyễn Văn Khang, Phạm Huy Khánh, Thiên Khôi, Lưu Huy Khánh, Bùi Văn Lung, Võ Hoàng Lan, Đặng Mộng Lân, Nguyễn Thanh Lợi, Lê Văn Mai, Nguyễn Văn Mậu, Nguyễn Nam, *Nhà nghiên cứu* Nguyễn Tôn Nhan, Nguyễn Đăng Nghị, Phạm Hoàng Quân, *Nhà văn* Vũ Đình Phòng, *Nhà thơ-nhà báo* Hồng Thanh Quang, Đào Trọng Quang, *Họa sĩ* Văn Sáng, *Tiến sĩ* Nguyễn Minh San, *Dịch giả* Nguyễn Văn Sự, *Phó Giáo sư-Tiến sĩ* Vương Toàn, *Kỹ sư* Nguyễn Quốc Tín, Nguyễn Minh Trang, Trương Thị Thọ, *Giáo sư* Lương Duy Thứ, Phạm Bích Thủy, *Dịch giả* Lê Ngọc Tú, *Tiến sĩ - Đại tá* Mạc Văn Trọng, *Nhà thơ* Nguyễn Trung Thu, Nguyễn Chí Tuệ, *Phó Giáo sư-Tiến sĩ* Lưu Kiếm Thanh, *Tiến sĩ* Phạm Hồng Thái, Hà Văn Thư, Nguyễn Trung, *Bác sĩ* Đỗ Quang Vinh cùng các cộng tác viên khoa học trong và ngoài nước khác.

BÁCH KHOA TRI THỨC MÔN LOẠI TỔNG MỤC LỤC

HÀNH TINH CỦA CHÚNG TA

NHÀ NƯỚC – PHÁP LUẬT

KINH TẾ

KHOA HỌC – CÔNG NGHỆ – MÔI TRƯỜNG

VĂN HÓA – XÃ HỘI

VĂN HÓA THẦN BÍ PHƯƠNG ĐÔNG

CON NGƯỜI VÀ NHỮNG PHÁT MINH

Lời dẫn

(Cho lần xuất bản thứ mười một)

Các lần xuất bản trước của BÁCH KHOA TRI THỨC PHỔ THÔNG đã được đông đảo bạn đọc hoan nghênh, đón nhận. Đặc biệt Ban Biên tập đã nhận được những lời động viên, chỉ dẫn của các đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước, những ý kiến đóng góp xác đáng của các nhà khoa học, các chuyên gia thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau cùng đông đảo bạn đọc xa gần. Tiếp thụ những ý kiến quý báu đó, trong lần xuất bản này, chúng tôi tiến hành hiệu chỉnh, bổ sung một số đơn vị và hệ thống kiến thức mới nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao và sâu của bạn đọc. Tuy nhiên, Ban Biên tập vẫn luôn đón đợi những ý kiến đóng góp xây dựng của bạn đọc để sau mỗi lần xuất bản, BÁCH KHOA TRI THỨC PHỔ THÔNG ngày càng hoàn chỉnh hơn.

Mọi ý kiến đóng góp, xin gửi về Nhà xuất bản, hoặc gửi vào địa chỉ email: bachkhoatrithucphothong@gmail.com.
Xin trân trọng cảm ơn!

Hà Nội, ngày 23 tháng 04 năm 2011

Ngày Sách quốc tế

LÊ HUY HÒA

(Chủ biên)

Lời tựa

Nắm bắt được nguồn thông tin hoặc các đơn vị kiến thức trong cuộc sống hiện đại ngày càng là nhu cầu cần thiết, sở hữu và biết cách khai thác chúng lại là điều cần thiết hơn. Loại hình **Bách Khoa Tri Thức** ra đời không ngoài mục đích đem đến sự tiện lợi và hữu ích cho nhiều đối tượng độc giả, giải quyết phần lớn nhu cầu tìm hiểu và sở hữu tri thức. Truyền thống thu thập và hệ thống hóa các đơn vị kiến thức thuộc nhiều lĩnh vực còn là sự ghi dấu tiến trình văn minh của loài người. Về Từ nguyên, Bách Khoa Toàn Thư - encyclopedia - có xuất xứ từ tiếng Hy Lạp cổ, được ghép bởi từ *enkyklos* mang ý nghĩa là *phổ thông* hoặc *các phương diện*, và từ *paideia* mang ý nghĩa *giáo dục* hoặc *tri thức*, từ ghép *enkyklopaideia* hàm ý *giáo dục phổ thông* hoặc *giáo dục toàn diện* hoặc *hệ thống tri thức hoàn chỉnh*.

Bách Khoa Toàn Thư được đặt tên cho sách lần đầu tiên do học giả người Đức Paul Scalich vào năm 1559, bộ sách của ông mang tên *Thần thánh và thế tục khoa học tri thức bách khoa toàn thư*. Tiền thân của Bách khoa toàn thư thật ra đã bắt nguồn từ thời Hy Lạp cổ đại. Platon (427-347 tr. CN) và Aristotles (384-322 tr. CN), thông qua việc giảng dạy, đã ghi chép và hệ thống hóa các tri thức trước họ và đương thời, làm thành những công trình tri thức bách khoa với mục đích giáo dục toàn diện. Học giả La Mã Marcus Terentius Varro (116-27 tr. CN) đã viết 600 quyển gồm 74 bộ sách bao quát các đề tài tự nhiên và xã hội, trong số ấy “Chín bộ sách tinh yếu để học tập” và “Cổ tích sự vật thánh thần và thế tục” mang đậm tính chất **Bách Khoa Toàn Thư**. Trung Quốc cũng là nơi có truyền